

JEGYZETEK

- [1] *Szita Orszkár*: Az éneklés fejlődéstörténete, A Zeneművészeti havi folyóirat 1931. 282. oldal
- [2] I.m. 283. oldal
- [3] I.m. 284. oldal
- [4] *Molnár Imre dr.*: Énektanítás hajdan és most, Bp. Székesfőváros háziyomdája, 1938. 2. oldal
- [5] *Szita Orszkár*: i.m. 285.
- [6] De modo bene cantandi – 1474. – kézirat. Drezdai Állami Könyvtár és Molnár Imre dr. i.m. 2. oldal
- [7] *Maffei*: Discorsò della voce – 1562. Zeneakadémia Könyvtára Bp.
- [8] *Caccini*: Nuovo Musiche – 1602. Zeneakadémia Könyvtára Bp.
- [9] *Szita Orszkár*: i.m. 286.
- [10] *Molnár Imre dr.*: i.m. 4. oldal és *Nebrlich*: Die Gesangkunst, oder die Geheimnisse der grossen, italienischen und deutschen Gesangmeister alter und neuer Zeit. 1841 – Berlin.
- [11] *Molnár Imre dr.* i.m. 5. oldal
- [12] *Molnár Imre dr.* i.m. 6. oldal és *Garcia*: Memoire sur la voix humaine 1840. Párizsi Tud. Akadémia Könyvt. és Mackenzie, Morell: Singen und Sprech Hamburg-Leipzig 1887.
- [13] *Molnár Imre dr.* i.m. 7. oldal.
- [14] *Molnár Imre dr.* i.m. 8. oldal.
- [15] *Müller-Brunow*: Tonbildung oder Gesangsunterricht, Leipzig 1898.
- [16] *Farkas Ödön*: Az énekhang. A hangfejlesztés és hangérlelés új rendszere, Bp. 1907. Pesti Könyvnyomda Rt.
- [17] *Szőnyi Tódor*: Az emberi hang és annak képzése, Bp. 1906. Löbbovitz Zsigmond.
- [18] *Molnár Imre dr.*: A hangképzésről, Eger, 1930. A Katolikus Kántor.

SZOLNOKY KÁLMÁN

Győr

Versenyezni, de mindenáron?

Megszokott dolog, hogy mindenféle összejövetelen, meg külön osztálymunka gyanánt az iskolák pedagógusai versenyt hirdetnek. Lehet ez matematika verseny éppúgy, mint sport- vagy jelmezverseny. A verseny meghirdetése egyben azt is jelenti, hogy át vesszük a felelősséget azért, hogy valóban gondolkodtató, fejlesztő vagy ügyességet, izlést felkínáló versengést írjunk ki.

Ha megvizsgálánk, hogy hány versenyen dolgoznak fel valódi feladatot, végeznek valódi (reverzibilis) műveletet, s hányan vannak a verseny utáni sikerélménnyel és új értékorientációval rendelkező versenyzők – elsomorító képet kapnánk. A vesztesek (mert ez itt a többség) a verseny után ironizálásba kezdenek, vagy racionalizálják (a feladatok, a zsűri bírálata) a tényeket. Ha ráadásul a nem győztes vagy csak helyezett sokadik versenyző racionalizálása, kritikája valós, akkor a kár kétszeres, hiszen beelát a kötelelességszerűen, netán kényelemből rendezett verseny formalizmusába, a rendezők szakmai és etikai lelkiismeretlenségébe.

Az érdekek kereszttüzében elvész a lényeg. Az iskola, a pedagógus eredményt akar felmutatni (számára már a verseny megrendezése önmagában is annak számít), a versenyző pedig sikeresen szerepelni, győzni akar, ami valójában csak kevesük része lesz. A résztvevők – kevés kivételtől eltekintve – közömbösen vagy kudarcélménnyel térnek haza. Az előforduló szakmai és etikai lelkiismeretlenségek, az elfogultság, a szakmai szintek vitatható volta (ami a versenyek túlnyomó többségét jellemzi) arra kényszerít bennünket, hogy feltegyük a kérdést: Érdemes-e versenyt rendezni mindenáron? S ha igen, akkor milyen alapelvekből kellene kiindulnunk?

Kérdéseinkre a választ, a valódi választ az a különbség adja, amely a *kultúrateremtő alkotómunka* és a *kultúráközvetítő iskolai munka* között van.

Az iskolai munka kötelelességszerűen – mert ez a pedagógiai munka egyik sajátja is – a kultúráközvetítő szférába tartozik. Az iskola, a pedagógus felhasználja a szélesen értel-

mezett kultúrateremtők eredményeit tananyagként vagy kiterjesztetten versenyfeladatként. Az iskolai versenyek ugyanennek a kultúráközvetítő munkának kiterjesztett változatai másféle értékeléssel. A kultúrabefogadó, -feldolgozó tanulók valójában hamar elfelejtik a kiterjesztett versenyanyagot, s az nem is épül bele gondolati szövedékükbe. A többség, a sokadikak a versenyt a kudarccal együtt hamar elfelejtik. A győztesekben is van egy bizonytalansági érzés (Valóban győztem? Valódi versenyen? Igazságosak voltak?), s később csak egy-egy oklevél meg némi tanulmányi előny emlékezteti őket a versenyre.

A valódi verseny és a verseny között az a különbség, hogy amíg a verseny csak a pszichikai hajtóerőre (Drive) épít, addig a valódi verseny a *kompetenciátöbblet* megszerzését tűzi ki célul. A kompetenciátöbblet nem a kiterjesztett (másféle feladatok, de a kultúráközvetítő szférán belül) tudásanyag feldolgozásával egyenlő, hanem a *kultúrateremtő alkotómunka megélésére ad alkalmat*.

Persze nem lehet merev választvonalat húzni a kultúrateremtés és a kultúráközvetítés közé. Pedagógiatörténeti valóság, hogy elődeink között sok kiváló kultúrateremtő pedagógus volt. (Csak egyetlenegy példaként: Losontzi István, a nagykőrösi rektor-professzor, aki saját iskolája számára írt tantervet, tankönyvet, szakkönyvet, tanmenetet, igazgatta azt, énekszerzéssel és szónoki teljesítménnyel világban és hazában gondolkodott, és helyben megvalósíthatta elképzeléseit.)

A kultúrateremtő verseny *szellemi gazdagságból, reverzibilis műveletekből és alkotó munkából* bontakozhat ki. Vagyis: ahol szellemi gazdagságban, reverzibilis műveletekkel és alkotó lehetőségben gondolkodnak, s minderre kongruensen törekednek, az lesz a verseny. Az lesz a verseny, ahol nincs vesztes. A 6–14 éves kor az a kor, amikor a tanítványoknak pszichikai energiát kell gyűjteniük olyan teljesítményekkel, amelyek a kompetenciátöbblet kialakulását teszik lehetővé, ahol a versenyeken a *tanulók kiteljesedésüket* kockázatmentesen élik meg.

Hát akkor hol itt a verseny? – hallani vélem kritikus olvasóim kifogásait. Hiszen ők megszokták, hogy ez a feladat, ez a zsűri, ez az első hely, ez a jutalom – és kész. Szabad legyen két példát hoznom. Az elsőt a szellemi gazdagságról és a megfordítható műveletekről. A másodikat az értékelésről.

Már Yü császár idejében (Kr. e. 2205–2198) Kínában minden falu rendelkezett iskolával. Egyes iskolákban enciklopédikus műveket használtak fel a szellemi gazdagodás táptalajául (például: Tsuhi: Siao-hio = kis stúdium). A King és a Su könyvek feldolgozása során a tanítványoknak egy szövegből értekezéseket és költeményeket kellett írniuk. Az értekezések és költemények enciklopédikus tudásra, tapasztalatra, a kánoni könyvek ismeretére alapultak.

A másik példa – ahogy írtam – az értékelésről szól. Talán a hagyományos verseny ellenpontját fedezhetjük fel benne. Nem művészettörténeti dolgozat, hanem egy művész életének egyes momentumairól szóló pedagógiai értékelés, preparálás alá vonható szöveg. Tehát az értékelés kérdése Henri Rousseau (1844–1910)-nál:

Henri Rousseau évtizedekig mint alsó beosztású hivatalnok dolgozott egy párizsi vámhivatalban. 1893-ban felhagyott állásával, és nyugdíja mellett festéssel foglalkozott. *Az inspiráció-forrásai az 1878-as, az 1889-es és az 1900-as párizsi világkiállítások.*

Egy különös körülménynek tulajdoníthatja, hogy neve ismertté lett: a „Salon des Indépendants” (A függetlenek szalonja), amely 1884-ben jött létre *tiltakozásul a kötelező művészi ízlés és művészetkritika ellen*, minden évben egyszer zsűrizés és díjazás nélkül kiállításra átvette a hozzájuk csatlakozók képeit. Henri Rousseau – aki maga is nagyformátumú művész volt– 1886-tól az 1910-ben bekövetkezett haláláig rendszeresen részt vett a „Salon des Indépendants” kiállításain.

Henri Rousseau magával versenyzett. Eredményeit azonban mások számára, gazdagodására állította ki. Sem kritikát, sem kötelező ízlést nem tűrt. A motívum: A három párizsi világiállítás világot átfogó jelenései. A független „én” a világiállítás „verseny nélküli” szemlélődött, majd kiérlelt művét elvitte a „verseny nélküli, zsűri nélküli” kiállításra. Neve ma is jól ismert. S egy mai példa: Jelmezversenyt rendeznek egy iskolában. Alakul egy többtagú zsűri, és az iskola tanulói százával a kezükben tartott ismerető számjeggyel elvonulnak kétszer a zsűri előtt. A sokszáz reménykedő közül hárman részesülnek helyezésben, díjazásban. A többség, a helyzetlenek hada kényszeredetten nézi a díjkiosztást, és keserűen, bevallott vagy be nem vallott keserűséggel tér haza.

Kétségtelenül, a csak pszichikai hajtóerőre (Drive, Trieb) alapozott versenyek több kárt okoznak, mint amennyi hasznot – optimális esetben – a verseny rendezői várnak. Pedig a megoldás a kezünkben van!

Elképzelhető olyan matematikaverseny, ahol a feladatok többféle megoldást vagy eredeti gondolkodást követelnek. A többféle megoldás a verseny végén – helyezések helyett – bemutatható lenne: A versenyen szereplők a tanteremben a tanár helyén elmondják, bemutatják megoldásaikat. Erre annak van lehetősége, aki többféle vagy eredeti megoldást készített, vagy kéri, hogy akár egyetlen megoldás esetén is előadhassa tanulóknak, tanároknak példamegoldása magyarázatait. A díjazás a kiselőadások megrendezése. Díjazott azonban mindenki, aki kéri, hogy elmagyarázhassa (akár írásvetítő segítségével) feladatainak jellegzetességeit, megoldásának útját. Kérdés: Mi itt a nyereség? Az ilyenfajta versenyek nyeresége a tanulóknak felhalmozódó szakmai és pszichikai kompetenciátöbblet. Tulajdonképpen három fokozatba sorolható egy kompetencia-többletre épülő verseny.

Az előbbieken említett *jelmezverseny* esetében a 3 fokozat: 1. Jélmezek, korok, viseletek megtapasztalása, színházi kosztümökben válogatás. 2. Összehasonlítás, feldolgozás a versenyzőben. 3. Bemutatkozás úgy, mint egy színpadon, ahol minden jelmez fontos. *Henri Rousseau 3 szakasza*: 1. Tapasztalat, benyomásgyűjtés, szemlélődés a világban a világról. 2. Feldolgozás, összehasonlítás, érés. 3. Kiárasztás a világba. *A matematika-verseny*: 1. Többmegoldású matematikai problémák, amelyek érdekhez kapcsolhatók. 2. A probléma szabad megoldásai. 3. A megoldás(ok) interpretálása kiselőadásokban.

Nyilvánvaló, hogy a didaktikában használatos tesztek, felmérések nem ehhez a témához tartoznak. S az is igaz, hogy bizonyos versenyek csak hagyományos versenyként élhetők meg: mint például egy sportverseny. Az általam vázolt versenynek nemcsak az az előnye, hogy szellemi gazdagodásra, enciklopédizmusra, választhatóságra, szellemi érdekre épül – hanem lehetővé teszi a kockázatmentes kitarulkozást, az alkotó megélést, a kompetenciátöbblet megszerzését. Az igaz, hogy a későbbiek során a fejlődéshez hagyományos versenyek is kellenek, de ehhez előbb 6–14 éves korban kompetenciátöbbletet kell szerezni.

S végül egy kérdés maradt: Miért verseny ez? Mindenekelőtt azért, mert a versengés, az értékítélet a versenyzőben történik – ez hat a legjobban gondolkodására, pszichikai fejlődésére. A kompetenciátöbbletet szerző versenynek így 3 fokozata van, amely az alábbi grafikon szemlélhető:

<i>Előkészítés</i>	<i>Verseny</i>	<i>Eredmény</i>
enciklopédizmus	reverz. művelet	
szellemi gazdagság		Kitárulkozás
választhatóság	VERSENYZŐ	Kompetenciátöbblet
szellemi érdek		Alkotó megélés
kockázatmentesség	alkotás	
	interpretálás	

Igaznak tűnik Rochow mondása: „Sei offen, frei und unverstellt, so kommst du glücklich durch die Welt”. Magyarul: Legyél nyitott, szabad és nem beállított, úgy járhat sz boldogan a világban.

FODOR ISTVÁNNÉ—DR. MASCHEK RUDOLFNÉ—PALÁNKAINÉ JAKAB ÁGNES—
DR. SZEDERKÉNYI ANTALNÉ—DR. SZÉKELY SÁNDORNÉ

Szeged

A tehetséges tanulók fejlődésének elősegítése

„Az iskola dolga,
hogy megtaníttassa velünk, hogyan kell tanulni,
hogy felkeltse a tudás iránti étvágyunkat,
hogy megtanítson bennünket a jól végzett munka örömére
és az alkotás izgalmára,
hogy megtanítson szeretni, amit csinálunk,
és hogy segítsen megtalálni azt, amit szeretünk csinálni!

(Szent-Györgyi Albert)

I. Társadalmunk további fejlődéséhez, előrehaladásához elengedhetetlen, hogy a köznevelés rendszerében a gyerek- és fiatalkori tehetségek kibontakozhassanak, rendkívüli képességeiket a társadalom javára és saját maguk megelégedésére kifejleszthessék, kamatoztathassák. Ezért az iskolai tehetségnevelés nemcsak iskolai-pedagógia, hanem fontos társadalmi és ezen belül kultúrpolitikai kérdés. A társadalom „tehetség” szemlélete és a tehetségekkel való bánásmódja mindig erősen befolyásolta az iskolai-pedagógiai lehetőségeket.

Különbéféle társadalmi és művelődéspolitikai nyilatkozatokban találkozunk ilyen mondatokkal:

- „Az emberiség jövője a tehetséges fiatalok nevelésétől függ.
- Emberi beruházásunk fő erejét a fiatalok legtehetségesebb rétegére kell irányítanunk, ők ugyanis a legfontosabbak jövőnk szempontjából. Ők a kiaknázatlan értékek legnagyobb tartalékai.
- A legértékesebb élő anyag az emberi agykéregállomány. Bár ez korlátlanul rendelkezésünkre áll, kiművelésével, hasznosításával mégsem törődünk eléggé.
- Egy ország politikai, gazdasági és társadalmi berendezkedése attól függ, mennyiben tudja kibontakoztatni az emberekben levő tehetségeket.”

A tehetség fogalma

Előttünk áll tehát ez a fontos feladat, amelyhez kiindulási pontként fel kell idéznünk a „tehetség” fogalmát. A tehetségnek nincs egyetlen véglegesnek tekinthető definíciója, válasszunk hát egyet a megközelítéshez:

„Tehetségen azt a velünk született adottságokra épülő, majd gyakorlás, céltudatos fejlesztés által kibontakoztatott képességet értjük, amely az emberi tevékenység egy bizonyos vagy több területén az átlagost messze túlhaladó teljesítményeket tud létrehozni.” A tehetséges tanulóknál a naptári életkor és a mentális érettség között pozitív különbség (néhány év) tapasztalható a pszichológusok szerint.

A tehetség kritériumai: az alkotás, a produktum, a teljesítmény minősége, újdonsága, eredetisége, felhasználhatósága.

Megjelenési módjai: erős motiváltság, képzelőerő, érzelmi instabilitás, érzékenység (Petőfi, Latinovits), újszerűség, flexibilitás, eredetiség.